ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑΙ

***A. Grabar,** L'empereur dans l'art byzantin. Recherches sur l'art officiel de l'Empire d'Orient. Paris, 1936. Les Belles Lettres. (Publications de la Faculté des Lettres de l'Université de Strasbourg, Fascicule 75). 296 σελίδες μετὰ 12 εἰκόνων ἐν τῷ κειμένῳ καὶ 40 πινάκων ἐν τέλει.*

Ὁ κ. A. Grabar διὰ τοῦ νέου τούτου βιβλίου του ἀποκαλύπτει μίαν ὄψιν τῆς Βυζαντινῆς τέχνης ἐντελῶς σχεδὸν ἄγνωστον μέχρι τοῦδε, τὴν ὕπαρξιν δηλαδὴ αὐτοκρατορικῆς εἰκονογραφίας, βαινούσης παραλλήλως πρὸς τὴν θρησκευτικὴν τοιαύτην, καὶ διεπομένης ἀπὸ ὡρισμένους, ὡς καὶ ἐκείνη, κανόνας. Τὴν αὐτοκρατορικὴν αὐτὴν εἰκονογραφίαν, ἧς τὴν ὕπαρξιν διὰ τοὺς ὑστέρους Ρωμαϊκοὺς αὐτοκρατορικοὺς χρόνους εἶχον ἤδη ἀρχίσει νὰ διαπιστώνουν σπουδαῖοι ἐρευνηταὶ τῆς περιόδου ταύτης καὶ μάλιστα ὁ Alföldi (Πρβ. J. Gagè ἐν Byzantion, 11, 1936, 325 κ. ἑξ.), ὁ κ. Gr. ἐξετάζει ἐν πάσῃ δυνατῇ λεπτομερείᾳ εἰς τὸ βιβλίον του.

Εἰς τὸ πρῶτον μέρος τοῦ ἔργου του ὁ συγγραφεὺς ἐξετάζει τὰ μνημεῖα καὶ τὰ θέματα, τὰ ἀνήκοντα εἰς τὸν κύκλον τῆς αὐτοκρατορικῆς εἰκονογραφίας. Τοιαῦτα εἶναι αἱ προσωπογραφίαι καὶ οἱ ἀνδριάντες τῶν αὐτοκρατόρων, εἴτε ἐν προτομῇ, εἴτε ὁλόσωμοι, ὄρθιοι ἢ ἐπὶ θρόνου, εἴτε τέλος ὁμάδες προσωπογραφιῶν ἢ ἀνδριάντων, ὅπου εἰκονίζεται ὁλόκληρος ἡ βασιλικὴ οἰκογένεια κλπ. Ἄλλη κατηγορία θεμάτων ἀναφέρεται εἰς τὴν παράστασιν τοῦ αὐτοκράτορος ὡς νικητοῦ καὶ θριαμβευτοῦ, εἰς αὐτὴν δὲ ἀνήκουσιν αἱ εἰκόνες αὐτοῦ κρατοῦντος τὸ ὄργανον τῆς νίκης, δηλ. τὸν σταυρὸν ἢ τὸ λάβαρον, αἱ σκηναὶ τῶν νικηφόρων αὐτοῦ μαχῶν, αἱ παραστάσεις τοῦ αὐτοκράτορος καταπατοῦντος τὸν ἡττημένον βάρβαρον ἢ τὸν δαίμονα, αἱ εἰκόνες αὐτοῦ ἐφίππου, ἡ προσφορὰ εἰς τὸν νικητὴν βασιλέα λαφύρων ἢ κατακτηθεισῶν πόλεων καὶ ἐπαρχιῶν, αἱ σκηναὶ κυνηγίου, αἵτινες συμβολίζουν τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν νίκην τοῦ αὐτοκράτορος, αἱ ἀπεικονίσεις σκηνῶν τοῦ Ἱπποδρόμου, τόπου τῶν θριάμβων τοῦ βασιλέως, καὶ τέλος συνθετοί τινες παραστάσεις, εἰς τὰς ὁποίας ἀπεικονίζονται περισσότερα τοῦ ἑνὸς θέματα ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἀπαριθμηθέντων καὶ τῶν ὁποίων σκοπὸς εἶναι ἡ δι' εἰκόνων ἐξύμνησις τῶν νικῶν καὶ τῶν θριάμβων τοῦ βασιλέως.

Πᾶσαι αἱ ἀνωτέρω παραστάσεις ἀναφέρονται εἰς τοὺς πολέμους τοῦ αὐτοκράτορος κατὰ βαρβάρων καὶ εἰς τὰς νίκας αὐτοῦ· ὑπάρχει ὅμως καὶ ἑτέρα ὁμὰς παραστάσεων ἀναφερομένη εἰς τὰς σχέσεις τοῦ βασιλέως πρὸς

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 23:46:52 EEST - 167.114.118.212

τοὺς ὑπηκόους του. Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην ὑπάγονται αἱ παραστάσεις τῶν ὑπηκόων προσκυνούντων τὸν βασιλέα, αἱ σκηναὶ τοῦ βασιλέως παρέχοντος ἀξιώματα εἰς τοὺς αὐλικούς, τοῦ βασιλέως προεδρεύοντος τῶν Συνόδων κ.ἄ. Ἄλλη τέλος ὁμὰς παραστάσεων εἶναι ἡ ἀναφερομένη εἰς τὸν βασιλέα ἔναντι τοῦ Χριστοῦ, αἱ εἰκόνες δηλαδὴ αὐτοῦ προσκυνοῦντος τὸν Χριστὸν ἢ τὴν Θεοτόκον, τοῦ βασιλέως προσφέροντος εἰς τὸν Θεὸν δῶρα ἢ ἐκκλησίας καὶ τέλος αἱ παραστάσεις τοῦ Ἰησοῦ ἢ τῆς Θεοτόκου στεφόντων τὸν βασιλέα.

Εἰς τὸ δεύτερον μέρος τοῦ βιβλίου του ὁ συγγραφεὺς ἐξετάζει τὴν καταγωγὴν καὶ τὴν ἱστορίαν τῶν διαφόρων τούτων παραστάσεων.

Εἶναι ἀληθῶς περίεργον ὅτι τὰ πλεῖστα τῶν θεμάτων τῆς αὐτοκρατορικῆς εἰκονογραφίας εὑρίσκονται ἐν μεγίστῃ χρήσει κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα τῶν τριῶν πρώτων αἰώνων τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, ἀπὸ τοῦ 4ου δηλαδὴ μέχρι τοῦ 6ου αἰῶνος. Εἰς τοὺς τρεῖς τούτους αἰῶνας ἀνάγονται τὰ πλεῖστα τῶν διασωθέντων μνημείων, ὡς καὶ αἱ ὑπάρχουσαι περιγραφαὶ ἐξαφανισθέντων τοιούτων. Ἡ συστηματικὴ ὅμως μελέτη τῶν θεμάτων τούτων δεικνύει ὅτι τὰ πλεῖστα αὐτῶν, ἰδίως τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὰς νίκας καὶ τοὺς θριάμβους τοῦ βασιλέως, ἕλκουσι τὴν καταγωγήν των ἐκ τῆς Ρωμαϊκῆς τέχνης τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων καὶ ὅτι ἐκ ταύτης ἦλθον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὑποστάντα μόνον μικρὰς τροποποιήσεις ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἔτι ὅμως περιεργότερον συμπέρασμα, ἐξαγόμενον ἀπὸ τὴν λεπτομερῆ ἔρευναν τοῦ συγγραφέως εἶναι ὅτι πλεῖστα ἐκ τῶν θεμάτων τούτων ἔχουσιν Ἀνατολικὴν τὴν καταγωγήν, προερχόμενα ἀπὸ τὴν τέχνην τῶν Πάρθων, τῶν Περσῶν κλπ. Ταῦτα ὅμως ἡ Βυζαντινὴ εἰκονογραφία παρέλαβεν ὄχι ἀπὸ τὴν ἀρχικὴν αὐτῶν πηγήν, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν Ρωμαϊκὴν αὐτοκρατορικὴν τέχνην. Τὸ ἀληθῶς ἀπροσδόκητον, ἀλλ᾽ ἀκριβέστατον τοῦτο συμπέρασμα, ἐπεκτεινόμενον καὶ εἰς τὴν θρησκευτικὴν τέχνην, θὰ ἠδύνατο ἴσως νὰ ὁδηγήσῃ εἰς τὴν ἀναψηλάφησιν πολλῶν παλαιοτέρων θεωριῶν περὶ τῆς καταγωγῆς αὐτῆς.

Ἤδη ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 6ου αἰῶνος παρατηροῦνται τὰ πρῶτα συμπτώματα βαθείας ἀλλαγῆς εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν εἰκονογραφίαν. Πολλὰ τῶν θεμάτων τῶν κληροδοτηθέντων ἀπὸ τοὺς τελευταίους αἰῶνας τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, περιπίπτουσιν εἰς ἀχρηστίαν, ἀντιθέτως δὲ ἐμφανίζονται τὰ πρῶτα καθαρῶς χριστιανικὰ σύμβολα. Κατὰ τὴν περίοδον τὴν προηγηθεῖσαν τῆς εἰκονομαχίας παρατηρεῖται γενικῶς ἡ τάσις τοῦ ἐκχριστιανισμοῦ τῶν παλαιῶν Ρωμαϊκῶν τύπων διὰ τῆς προσθήκης εἰς αὐτούς, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐσωτερικῆς ἑνότητος, χριστιανικῶν τινων συμβόλων, ὡς τοῦ Λαβάρου τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, τοῦ μονογράμματος τοῦ Χριστοῦ, τοῦ Σταυροῦ τοῦ Γολγοθᾶ κ.λ.π. Ἡ τάσις ὅμως αὕτη τῆς ἐκχριστιανίσεως τῆς παλαιᾶς Ρωμαϊκῆς εἰκονογραφίας διακόπτεται ἀποτόμως μὲ τὴν ἔναρξιν τῶν Εἰκονομαχικῶν ἐρί-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 23:46:52 EEST - 167.114.118.212

δων. Οἱ Εἰκονομάχοι βασιλεῖς, ἀπομακρύναντες καὶ ἀπὸ τὰς ἐκκλησίας καὶ ἀπὸ τὰ νομίσματά των τὰς εἰκόνας τῶν ἱερῶν προσώπων, προσεπάθησαν νὰ ἐπαναφέρουν τὰς Ρωμαϊκὰς αὐτοκρατορικὰς παραστάσεις καὶ προπάντων τὰς συνθέσεις τὰς εἰκονιζούσας τὸν θρίαμβον τῶν αὐτοκρατόρων. Εἰς τὸν θριαμβικὸν τοῦτον κύκλον ἀνήκουσιν, ὡς εἴδομεν, αἱ παραστάσεις τοῦ Ἱπποδρόμου καὶ αἱ σκηναὶ τοῦ κυνηγίου. Οὕτως ἡ κατηγορία τῶν εἰκονολατρῶν συγγραφέων κατὰ τῶν εἰκονομάχων βασιλέων, ὅτι ἀντικατέστησαν ἐν τοῖς ναοῖς τὰς εἰκόνας τῶν ἁγίων διὰ σκηνῶν τοῦ Ἱπποδρόμου καὶ τοῦ κυνηγίου, δέον τοῦ λοιποῦ νὰ ἐξετάζωνται μετὰ περισσοτέρας προσοχῆς, διότι εἶναι πολὺ πιθανὸν αἱ σκηναὶ αὗται ν' ἀνῆκον εἰς τὸν κύκλον τῆς αὐτοκρατορικῆς εἰκονογραφίας καὶ συνεπῶς νὰ μὴ εἶχον διακοσμητικὸν ἁπλῶς χαρακτῆρα.

Ἡ ἐπικράτησις τῶν εἰκονολατρῶν καὶ ἡ ἐν ἔτει 843 ἑορτὴ τῆς Ὀρθοδοξίας εἶναι ἡ ἀρχὴ νέας περιόδου καὶ διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν αὐτοκρατορικὴν εἰκονογραφίαν. Οἱ Μακεδόνες βασιλεῖς καὶ οἱ Κομνηνοὶ συνεχίζουν βεβαίως τὴν παράδοσιν τῶν αἱρετικῶν προκατόχων των, ἀλλὰ συγχρόνως πλουτίζουν καὶ μεταβάλλουν τοὺς παλαιοὺς τύπους. Ὅ,τι κυρίως χαρακτηρίζει τὴν αὐτοκρατορικὴν εἰκονογραφίαν τῆς μετὰ τὴν Εἰκονομαχίαν περιόδου εἶναι ἡ ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἀνάμιξις εἰς τὰς παραστάσεις ταύτας ὄχι μόνον τῶν ἱερῶν συμβόλων, ὅπως ἄλλοτε, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν ἱερῶν προσώπων, κυρίως τοῦ Ἰησοῦ καὶ τῆς Θεοτόκου. Ἡ προσέγγισις αὕτη πρὸς τὴν ἐκκλησιαστικὴν εἰκονογραφίαν ὀφείλεται, κατὰ τὸν συγγραφέα, εἰς λόγους ἱστορικούς. Ἐνῷ δηλαδὴ κατὰ τοὺς παλαιοτέρους χρόνους, μέχρι τῶν Εἰκονομάχων ἀκόμη, ὑπεστηρίζετο ἡ θεωρία ὅτι ὁ Βασιλεὺς ἦτο ἡ κεφαλὴ ὄχι μόνον τοῦ Κράτους, ἀλλὰ καὶ τῆς Ἐκκλησίας, μετὰ τὸν θρίαμβον τῆς Ὀρθοδοξίας αἱ ἐξουσίαι ἐχωρίσθησαν καὶ ἔναντι τοῦ Βασιλέως ἀρχηγοῦ τοῦ Κράτους ἵσταται ὁ Πατριάρχης ἀρχηγὸς τῆς Ἐκκλησίας. Τὴν ἔννοιαν αὐτὴν τῆς δυαρχίας εἰκονίζει συμβολικῶς ἡ μετὰ τοὺς εἰκονομαχικοὺς χρόνους δημιουργηθεῖσα εἰκονογραφικὴ σύνθεσις τῆς «Σκηνῆς τοῦ Μαρτυρίου», ἣν συχνὰ εὑρίσκομεν εἰς τὰς ἐκκλησίας, καὶ εἰς τὴν ὁποίαν ὁ μὲν Μωϋσῆς συμβολίζει τὸν Βασιλέα, ὁ δὲ Ἀαρὼν τὸν Πατριάρχην. Ἡ Ἐκκλησία, παντοδύναμος πλέον, ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορικῆς εἰκονογραφίας, τοῦτο δὲ ἀποδεικνύει καὶ ἡ κατὰ τὴν περίοδον ἀκριβῶς ταύτην δημιουργηθεῖσα σύνθεσις τοῦ Βασιλέως στεφομένου ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ ἢ τῆς Θεοτόκου ἢ ὑπὸ Ἁγίου. Τὰ ἱερὰ ταῦτα πρόσωπα εἰς τὰς αὐτοκρατορικὰς συνθέσεις τίθενται ἀντὶ τοῦ Πατριάρχου, ὅστις εἰς τὴν πραγματικότητα ἔστεφε τοὺς Βασιλεῖς ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ.

Κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Παλαιολόγων τὰ ἴδια θέματα τῆς αὐτοκρατορικῆς εἰκονογραφίας ἐξακολουθοῦσι ν' ἀπεικονίζωνται, ἀλλὰ χωρὶς πλέον τὴν λάμψιν καὶ τὴν μεγαλοπρέπειαν τῶν προηγουμένων αἰώνων. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην αἱ βασιλικαὶ παραστάσεις ὁμοῦ μὲ τὴν αὐλικὴν ἐθιμοτυπίαν

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 23:46:52 EEST - 167.114.118.212

μεταδίδονται καὶ εἰς τὰς γειτονικὰς αὐλάς. Δεσπόται Ἕλληνες, ἡγεμόνες καὶ ἡγεμονίσκοι Βούλγαροι, Σέρβοι, Ρουμάνοι εἰκονίζονται πλέον κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, καθ' ὃν καὶ οἱ Βασιλεῖς τοῦ Βυζαντίου.

Λεπτομερὴς ἐξέτασις τῶν μνημείων τῆς αὐτοκρατορικῆς εἰκονογραφίας δεικνύει ὅτι ἡ ἐξέλιξις καὶ ἡ ἱστορία τῆς τέχνης τῶν ἀνακτόρων δὲν συμπίπτει ἀπολύτως πρὸς τὰς περιόδους ἀκμῆς καὶ καταπτώσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς τέχνης, ὅπως π. χ. οἱ αἰῶνες τῆς Εἰκονομαχίας, καθ' ἃς ἡ αὐτοκρατορικὴ εἰκονογραφία ἀκμάζει. Ἀντιθέτως, ἡ μεγάλη ἄνθησις τῆς τέχνης κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Παλαιολόγων εἶναι ἐποχὴ παρακμῆς διὰ τὴν τέχνην τῶν ἀνακτόρων. Τὸ περίεργον τοῦτο φαινόμενον ὀφείλεται, κατὰ τὸν συγγραφέα, εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ αὐτοκρατορικὴ εἰκονογραφία δὲν εἶναι δημιούργημα τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἀλλὰ τῶν τελευταίων αἰώνων τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας. Ἡ εἰκονογραφία αὐτη μετενεχθεῖσα εἰς Κων/πολιν, διατρέχει κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς αἰῶνας τὸν δρόμον τῆς παρακμῆς, ἀναζωπυρουμένη μόνον ἐπ' ὀλίγον διὰ τῆς θελήσεως ἰσχυρῶν τινων Βασιλέων. Ἡ εἰκονογραφία αὔτη, ζῶσα καὶ κινουμένη ἐντὸς τῶν τύπων οὓς ἐδημιούργησεν ἡ αὐτοκρατορικὴ Ρώμη, δὲν ἔχει πλέον τὴν δύναμιν τῆς ἀνανεώσεως, ἣν ἡ ἐκκλησιαστικὴ τέχνη ἀντλεῖ ἀπὸ τὸ δόγμα καὶ ἀπὸ τὴν λατρείαν.

Ὅπως ἡ αὐτοκρατορικὴ εἰκονογραφία, ἰδίως μετὰ τὴν εἰκονομαχικὴν περίοδον, δανείζεται στοιχεῖα ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς τέχνης, οὕτω καὶ ἡ θρησκευτικὴ εἰκονογραφία δανείζεται τοιαῦτα ἐκ τῆς τέχνης τῶν ἀνακτόρων. Τὴν σχέσιν ταύτην ἐξετάζει ὁ συγγραφεὺς εἰς τὸ τελευταῖον μέρος τοῦ ἔργου του, ὅπου παραθέτει σειρὰν ὅλην ἐκκλησιαστικῶν εἰκονογραφικῶν θεμάτων, ὧν ἡ καταγωγὴ δέον ν' ἀναζητηθῇ εἰς τὴν εἰκονογραφίαν τῶν ἀνακτόρων. Τοιαῦτα θέματα διὰ μὲν τὴν πρώτην περίοδον ($4^{ου}$ - $6^{ου}$ αἰ.) εἶναι: αἱ ἐπὶ θρόνου παραστάσεις τοῦ Ἰησοῦ καὶ τῆς Θεοτόκου, ὁ κενὸς θρόνος τοῦ Κυρίου, ἡ εἰς τὸν Πέτρον παράδοσις τοῦ Νόμου, ὁ Ἰησοῦς στέφων τοὺς Ἁγίους, ἡ προσκύνησις τοῦ Κυρίου, ὁ Ἰησοῦς ἐπὶ θρόνου ἐν μέσῳ τῶν Ἀποστόλων, ἡ διάταξις καὶ τὰ θέματα τῶν θριαμβευτικῶν τόξων τῶν Βασιλικῶν τῆς Ρώμης, ἡ προσφορὰ εἰς τὸν Ἰησοῦν, αἱ παραστάσεις τῆς θριαμβευτικῆς εἰσόδου τοῦ Ἰησοῦ, ἡ διάβασις τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, αἱ εἰκόνες τοῦ Ἰησοῦ βαίνοντος ἐπ' ἀσπίδος καὶ βασιλίσκου καὶ τέλος αἱ εἰκόνες τοῦ θριαμβικοῦ Σταυροῦ. Διὰ τὴν δευτέραν περίοδον, τοὺς κυρίως δηλαδὴ Βυζαντινοὺς χρόνους, θέματα τοιαῦτα εἶναι: ἡ εἰς Ἅδου κάθοδος τοῦ Χριστοῦ, ἡ Δευτέρα παρουσία, αἱ λιτανεῖαι καὶ τὸ Στιχηρὸν τῶν Χριστουγέννων. «Τί σοι προσενέγκωμεν, Χριστέ».

Τῶν παραστάσεων τούτων τὰ παράλληλα εὑρίσκει ὁ συγγραφεὺς εἰς τὰς ἀναλόγους παραστάσεις τῶν διαφόρων ἐπισήμων πράξεων τῶν Βασιλέων.

Τοιοῦτον τὸ ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἀξιολογώτατον βιβλίον τοῦ κ. Grabar, διὰ τὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ ὁποίου ἐχρησιμοποίησεν οὗτος πάντα τὰ γνωστὰ μνημεῖα τῆς αὐτοκρατορικῆς τέχνης, ὧν τὰ πλεῖστα παρέχει εἰς τοὺς ἐν τέλει

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 23:46:52 EEST - 167.114.118.212

τοῦ ἔργου του πίνακας. Ὅπου ὅμως τὰ μνημεῖα ἔλειπον, ἐχρησιμοποίησεν ἀφθόνως τὰ νομίσματα καὶ τὰ κείμενα τῶν συγγραφέων, μέσα δι᾿ ὧν ἐπέτυχε τὴν κατὰ τὸ δυνατὸν πλήρωσιν τῶν μεγάλων χασμάτων, ἅτινα προὐξένησεν ἡ καταστροφὴ τῶν ἔργων τῆς τέχνης.

Ὑπάρχουσιν ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ κ. Grabar ὄχι μόνον νέαι ἀπόψεις ἐντελῶς πρωτότυποι, ἀλλὰ καὶ κατὰ μέρος ἑρμηνεῖαι μνημείων ἐξόχως ἐπιτυχεῖς. Ἡ ἑρμηνεία ἐπὶ παραδείγματι τοῦ περιλαλήτου ψηφιδωτοῦ τῆς Ἁγ. Σοφίας, τοῦ παριστάνοντος, ὡς τουλάχιστον πιστεύεται, τὸν αὐτοκράτορα Λέοντα ϛ´ τὸν Σοφὸν γονυπετῆ πρὸ τοῦ ἐπὶ θρόνου καθημένου Ἰησοῦ, ἔχοντος ἑκατέρωθεν ἐντὸς κύκλων προτομὰς τῆς Θεοτόκου καὶ τοῦ Ἀρχαγγ. Μιχαήλ, εἶναι ἀναμφιβόλως ἡ μόνη ἐπιτυχὴς ἐκ τῶν πολυαρίθμων μέχρι τοῦδε δοθεισῶν. Ἡ ἐξήγησις ἐπίσης τοῦ συμβολισμοῦ τοῦ περιεχομένου εἰς τὰ ψηφιδωτὰ τὰ κοσμοῦντα τὸ θριαμβευτικὸν τόξον τῆς S. Maria Maggiore ἐν Ῥώμῃ, εἶναι ἀξία πλείστης προσοχῆς. Πολλαὶ τέλος ἀπόψεις περὶ τῆς τέχνης τῶν Εἰκονομάχων βασιλέων ρίπτουσι νέον φῶς ἐπὶ τῆς ἐξόχως σκοτεινῆς περιόδου ταύτης.

Οἱ νέοι ὁρίζοντες, οὓς ἀνοίγει τὸ βιβλίον τοῦ κ. Grabar, καὶ ὁ ἐν πολλοῖς ἐντελῶς πρωτότυπος τρόπος ἐξετάσεως καὶ ἑρμηνείας τῶν μνημείων θὰ ἔχωσιν ἀναμφιβόλως αἰσθητὸν τὸν ἀντίκτυπον εἰς τὴν ὑπὸ νέον ἐντελῶς πνεῦμα ἐξέτασιν τῆς τέχνης τοῦ Βυζαντινοῦ μέσου αἰῶνος.

Α. ΞΥΓΓΟΠΟΥΛΟΣ

***L. Brehier,** La sculpture et les arts mineurs byzantins, Paris, 1936, Les editions d'art et d'histoire. 111 σελίδες κειμένου μετὰ 96 φωτοτυπικῶν πινάκων ἐν τέλει.*

Τὸ βιβλίον τοῦ κ. Brehier ἀποτελεῖ τὸν τρίτον τῶν αὐτοτελῶν τόμων περὶ τῶν διαφόρων κλάδων τῆς Βυζαντινῆς τέχνης, τῶν ἐκδιδομένων εἰς τὴν ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ κ. Ch. Diehl σειράν, ἥτις φέρει τὸν γενικὸν τίτλον Histoire de l'art byzantin, καὶ ἧς ὁ μὲν πρῶτος τόμος περὶ τῆς Βυζαντινῆς ζωγραφικῆς ἐγράφη ὑπὸ τοῦ ἰδίου Diehl (βλ. Ἐπετηρίδα τῆς Ἑταιρ. Βυζ. Σπουδῶν, 10, 1933, 487 κ. ἑξ.), ὁ δὲ δεύτερος περὶ τῆς Βυζαντινῆς ἀρχιτεκτονικῆς ὑπὸ τοῦ προώρως ἀποθανόντος J. Ebersolt. Ὁ ὑπὸ τοῦ κ. Brehier ἐκπονηθεὶς τόμος περιλαμβάνει τὴν ἐπὶ μαρμάρου καὶ ἄλλων ὑλῶν γλυπτικὴν καὶ τοὺς διαφόρους κλάδους τῆς μικροτεχνίας.

Ὁ συγγραφεὺς ἐκτείνεται περισσότερον εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς ἐπὶ μαρμάρου μνημειακῆς γλυπτικῆς, ἥτις ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἀπετέλεσε τὸ θέμα πολλῶν

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
16/10/2023 23:46:52 EEST - 167.114.118.212